

Rozhovor

Po nevyšlapaných cestách a do neznáma. Rozhovor s Liborem Ovečkou o počátcích propojení teologie a pomáhajících profesí ve vzdělávání po roce 1989

doc. PhDr. Libor Ovečka, Dr.theol. (* 1950), teolog, kněz Římskokatolické farnosti u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Praze Dolních Počernicích, salesián. Společně s doc. Dr. Mirei Ryškovou, Dr.theol. založil a následně vedl v devadesátých letech vyšší odbornou školu. Dlouhodobě se profesně věnuje morální teologii, sociální etice, tématům svobody a odpovědnosti.

Kdybychom se mohli společně vypravit do začátku devadesátých let a podívat se na Vaše přemýšlení o vztahu a propojení spirituality, teologie a pomáhajících profesí, jaký by to vlastně byl pohled?

Vy jste se zmínil o propojení sociální práce, nebo sociální pedagogiky, a teologie. Po roce 1989 takovéto propojení neexistovalo, protože buďto se studovala teologie, a to oficiálně v kněžském semináři anebo tajně v podzemí, a vedle toho se studovala sociální práce, která byla od teologie zcela oddělena. Zejména v tajném studiu nebyl čas a nebyla síla na studium sociální problematiky či pedagogiky. Takže vznikla taková podivná situace. Já jsem salesián a v době socialismu a přerodu v demokratickou společnost měla naše provincie jediného člověka, který měl kromě teologického také pedagogické vzdělání. Veškeré studijní úsilí se soustřeďovalo na teologii, protože ji bylo v tajném studiu v podmínkách socialistické společnosti obtížné zvládnout. Z toho důvodu se té sociální složce nevěnovala žádná pozornost, a to nejen u nás, u salesiánů, ale i obecně. Potom, když vznikla idea Jaboku, kterou vymyslela Mireia Ryšková, byla snaha propojovat teologii a sociální pedagogiku. Účelem tohoto propojení bylo jednak zajistit pokračování teologické práce a teologického studia z předchozích let a krom toho také zaplnit onu mezeru ve státním školství, kde sociální pedagogika nebyla přítomná. Šlo o založení školy, která by spojovala tyto dva účely.

Vznik Jaboku v roce 1990 také souvisí s fungováním Katolické teologické fakulty UK. Když jsme tehdy přišli s ideou Jaboku za děkanem fakulty, striktně ji odmítl. I to dalo vzniknout Jaboku jako samostatné vyšší odborné školy. Jabok byl jediná škola v republice, která propojovala sociálně pedagogické a teologické vzdělání v jednom studijním oboru. Byly některé podobné školy, ty však měly studijní obory dva, a to obor sociální práce či sociální pedagogika a vedle toho nějaký obor základů teologie či křesťanství. To však nebyl případ Jaboku. Jabok měl akreditovaný studijní obor sociální pedagogika a teologie jako jeden celek. To bylo důležité, protože studenti, kteří k nám nastupovali ke studiu, přicházeli s tím, že chtějí studovat obor, který je stejně tak

sociální, jako teologický, i když ne všichni byli věřícími křesťany. V tomto smyslu byl tento obor akreditován Ministerstvem školství. My jsme nechtěli, aby to bylo studium sociální pedagogiky s jakýmsi křesťanským přídavkem. Primárním důvodem k založení Jaboku tedy bylo zaplnit mezeru v českém školství, a to křesťanským způsobem.

Prizmatem dnešní doby by se to mohlo zdát – lidově řečeno – zvenku poměrně odvážné či zvláštní zaplňovat, jak jste říkal, mezeru ve školství křesťanským způsobem. Ale na počátku devadesátých let to asi bylo mírně jinak.

Tehdy panovala ve společnosti, pokud jde o církevní situaci a situaci křesťanství, úplně jiná atmosféra než dnes. V roce 1990, kdy se zrodila idea Jaboku, byla vůči církvi a křesťanství velmi příznivá nálada, protože církev byla symbolem odporu proti komunismu a podílela se na svržení socialistické moci. Bohužel tato nálada ve společnosti nevydržela, částečně i proto, že církev neměla dostatečně jasné výhledy do budoucna, zčásti měla tendenci vrátit se do minulosti, tedy tam, kde v roce 1948 přestala. Jenomže to samozřejmě nešlo. My jsme výuku Jaboku zahajovali v roce 1993. Ale samotné budování Jaboku bylo velmi náročné. Neměli jsme žádné peníze, takže jsme z počátku ani nepobírali plat. Neměli jsme žádné vybavení pro výuku, ani žádné prostory pro výuku. Byli jsme ale odhodláni do toho jít a posléze jsme získali prostor na faře Nejsvětější Trojice v Podskalí. Bylo ovšem zřejmé, že tam můžeme provoz školy zvládnout jen s prvním ročníkem. I tak se v létě před zahájením výuky budoucí studenti zúčastnili pracovní brigády, která dokončovala nejnutnější práce, aby škola mohla ve farní budově fungovat. Dokonce i jedna uchazečka, kterou jsme nepřijali, přišla do Jaboku týden pracovat, protože jí to prostě přišlo zajímavé. Navíc nám bylo jasné, že najít a pronajmout budovu pro školu v Praze je prakticky nemožné, takže bylo zřejmé, že se musí stát zázrak k tomu, abychom měli kde učit. No a zázrak se stal. V Salmovské ulici, kde jsme se pak usídlili, byly prostory patřící Školským bratřím. V jejich budově tehdy sídlila nemocnice. V restitučním zákonu bylo dáno, že pokud v navrácené nemovitosti sídlí nemocnice či nějaké sociální zařízení, mohou tuto budovu využívat ještě dalších 10 let. A to pro nás byla příliš dlouhá doba. Nicméně v průběhu prvního ročníku jsem byl kontaktován s tím, že budova Školských bratří, kde sídlila nemocnice, je vyprázdněná, takže bychom se o ni mohli zajímat. Ačkoli byla v dezolátním stavu, pronajali jsme si ji a ještě v témže roce před Vánocemi jsme tam začali s výukou. A postupně jsme ji upravovali a přizpůsobovali školským účelům, a to za pomoci studentů zejména prvního a druhého ročníku. Situace byla zvláštní také v tom, že skutečně znamenala jít do neznáma a podstoupit riziko, že se nám to nepodaří. Že se třeba ta budova nenajde, což bylo velmi pravděpodobné. Tak to bylo jedno riziko. A vedle toho šlo také o církevní nebo spíše řeholní poměry, abychom byli vůbec přijati jako salesiánská škola.

Náročná situace.

Naše situace tedy znamenala i riziko, že se to celé nepodaří. Ale mělo to, řekl bych, svůj spirituální či duchovní aspekt, protože to znamenalo jít po nevyšlapaných cestách a jít do neznáma. Což byla taková situace abrahámovská, protože Abrahám byl také povolán Bohem, aby se vydal na neznámou cestu, a nevěděl, kam dojde. Podstatnou inspirací pro nás byla událost popisovaná v Bibli v První knize Mojžíšově (Gn 32,23–33) jako zápas Jáкова s andělem Božím na břehu potoka, který se jmenoval Jabok. Vlastně to byl zápas s Hospodinem. V textu v Bibli není zcela jasné, zda

Jákob zápasil s andělem Božím, anebo přímo s Hospodinem. A on ten zápas neprohrál, i když si z něj nesl zranění, kvůli kterému pak kulhal. A to je zápas Jaboku o vlastní existenci a život i o propojení teologie a sociální pedagogiky.

A pokud bych se vrátil k propojení teologie a sociální pedagogiky, tak jaké všechny významy to pro Vás mělo?

To bych se mohl také zmínit o tzv. Malé teologii, což byl kurz základů teologie, který vznikl někdy v sedmdesátých letech. Ten kurz původně vycházel z potřeby života křesťanských společenství mládeže, jimž bylo zapotřebí nějakého vedení a také nějakého teologického základu. Jenomže mladí lidé, kteří se scházeli a modlili a zpívali a pořádali nejrůznější akce, už nechodili do hodin náboženství, takže neměli de facto žádné teologické vzdělání. Proto jsme pro ně zorganizovali tento kurz, kterému se pak říkalo Malá teologie, a ten běžel celé ty roky a po revoluci se stal základem dálkového studia Jaboku. Tento kurz přetrval i přes nepřízeň státních orgánů a StB, a pak jsme ho včlenili do Jaboku. To je jeden z kořenů minulosti, které Jabok měl. My jsme měli nějakou kvalifikaci civilní a kvalifikaci teologickou. A tyto dvě složky pro nás nebyly oddělené, protože člověk se nemůže rozdvajit. Moje motivace pro to, že bych se chtěl věnovat morální teologii, spočívala v tom, že se nachází velmi blízko službě lidem. Samozřejmě i jiné obory teologie mají svoje praktické aspekty, ale morální teologie snad nejvíc. A to byla moje úvaha, když jsem se v roce 1969 stal studentem Filosofické fakulty. Vlastně jsem tam byl proto, že jsem chtěl prohloubit svoje porozumění lidem a jejich problémům. Proto jsem se přihlásil ke studiu filosofie, i když to tehdy byla filosofie socialistická. Nicméně jiná nebyla. Přestože jsem měl naplánováno věnovat se teologii, neměl jsem tušení o tom, že existuje tajné studium. Jediná cesta k teologickému vzdělání, jak jsem se tehdy domníval, byla skrze kněžský seminář v Litoměřicích. Ale kdybych byl šel rovnou do semináře, tak bych se už pravděpodobně nikdy nedostal ke studiu filosofie, proto jsem si řekl, že napřed musím vystudovat filosofii, a pak se snad najde nějaká cesta k teologii. Což se také stalo.

Takže ten aspekt propojování byl dán snahou dobře porozumět lidskému životu a lidským potížím, a tak pomáhat lidem z pozice křesťanství?

Ono bylo možné to dělat dvěma způsoby, jak se dostat k lidem, kteří nemají domov nebo žijí ve výchovných ústavech a nápravných zařízeních nebo k mládeži na ulici. Jedna cesta je vychovávat učitele náboženství nebo teology, kteří pak ale mají problém, jak se dostat k lidem na okraji společnosti, a to i k těm, kteří nemají o náboženské věci zájem. Kdežto Jabok zvolil opačnou cestu: vychovávat a vzdělávat sociální pedagogy, kteří mají samozřejmě přístup k různým skupinám ve společnosti stojícím na okraji, ale kteří mají zároveň teologické vzdělání a jsou schopni křesťanskou radostnou zvěst přinášet i lidem, kteří toho o křesťanství ví velmi málo. Tento přístup se ukázal jako velmi nosný. Mnozí studenti, kteří absolvovali Jabok a které potkávám, i po těch letech nebo desítkách let pořád setrvávají v sociální oblasti a působí v ní jako lidé, kteří našli osvobození v teologii nebo ve spiritualitě a v sociální práci. S touto svobodou jsou schopni působit mezi lidmi, kteří třeba svobodni nejsou, protože jsou svázáni nějakým sociálním handicapem. Pro nás byl ten teologický aspekt velice významný. Program školy totiž měl velmi hluboký formační aspekt. To bylo dáno jednak teologickým aspektem, jednak složkou praxe, které na škole bylo opravdu značné množství, a to v nejrůznějších sociálních zařízeních.

Děkuji za rozhovor.

Jan Kaňák

koeditor *Caritas et veritas*

útržek z rozhovoru o zkušenostech a vnímání budování Jaboku s doc. Liborem Ovečkou
realizovaného 17. prosince 2024 na faře v Dolních Počernicích.